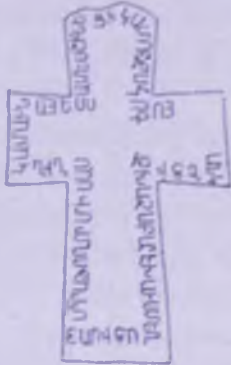

ՖԻՈԼԵՏՈՎՈ

«Երփներանգ ծաղկով զարդարեալ, ծաղկածին և անտառախիտ լեռանքը շրջապատեալ» (այսպէս է նկարագրում գյուղը Ջալալյանցը (հատ. Բ. 105): Այն լքվել-ամայացել է հետագա դարերում և վերաբնակեցվել 1840-ական թվականներին հայերի և հոգեմարտ ռուսների կողմից:

983. ԹԵՎԱԿՈՐ ԽԱՉՔԱՐ. Եգրանիստերին (XIII դ.).

ԿԱՄԱԻՆ ԱՅ ԵՍ՝ ՍԱՍՆԵՍ, ՇԻՆԵՑԻ ԶԿԱՄՈՒՐԶՍ
[ԿԱՍՆ] ԴՈԳՈՅ ԴԻՄՈՅ, ԿՂԱՆԿՆԵՑԻ ԶԽԱՉՍ ԲԱՐԷ-
ԽԱԻՍ ՄԵՂԱՑ ԻՄՈՑ: ՏՐ ԱԾ ՈՂՈՐՄԻ ՍԱՍՆԻՆ:

Ծանոթ. Դյուսիսային Հայաստանում, Մեծավանից մինչև հարավային Արցախ, տարածված են IV-XVII դդ. թևավոր խաչեր, որոնց մի մասը՝ կաղնի ծառերի տակ, իբրև երբեմնի բնապաշտության ու քրիստոնեության «հաշտության խորհրդանիշ»: Սասնայի խաչքարը ևս կաղնիների միջավայրում է, գյուղից 2 կմ արևելք, «Շավոռլո» բլրի պատմական գերեզմանոցում, ուր դեռևս պահպանվում են մի շարք խաչքարեր, տապանաքարեր ու դատարկ պատվանդաններ (X-XVII դդ.): Իսկ թե որտեղ է եղել կամուրջը, ստույգ հայտնի չէ, թեև պարզ է, որ այն պետք է լիներ գյուղամերձ գետի վրա:

ՍՏԵՓԱՆԱՎԱՆԻ ԵՆԹԱՇՐԶԱՆ

Շրջանի ճարտարապետական հուշարձաններն իրենց ժամանակագրական բնութագրով չափազանց ինքնատիպ են և դրանով իսկ կարևոր տեղ ունեն հայ մշակույթի պատմության մեջ: Այստեղ չկան այնպիսի հռչակավոր և մեծափարթամ վանական հաստատություններ, ինչպիսիք են Սանահնի ու Հաղբատի վանքերը իրենց շքեղ ու երևելի ճարտարապետությամբ ու արվեստով, չկան նաև Օծունի եկեղեցու նման մեծարված կամ Հռոմայրի, Քոբայրի ու Խորակերտի վանքերի նման ավանդապատումներով հռչակված հաստատություններ: Այս շրջանի եկեղեցիներն ու կամուրջները, բերդերն ու հասարակական տարաբնույթ շենքերը կառուցող անձինք մնացել են մեծ մասամբ անհայտ՝ չնայած նրանք կերտել են ճարտարապետական մեծագործ ստեղծագործություններ, որոնք մնացել են որպես տեղական փոքրիկ շրջանակի կարիքները բավարարող հոգևոր հաստատություններ: Սակայն, բոլոր դեպքերում, Հայաստանի աշխարհագրական այս հատվածում առավել քան որևէ տեղ ներկայացված են վաղ քրիստոնեական ճարտարապետության առանձնահատուկ հորինվածքները, որոնք, որոշ հետազոտողների կարծիքով, առանց լուրջ հիմնավորման, հաճախ թվագրվել են սխալ: Ա. Մանուչարյանի վստահ ենթադրությամբ, այդօրինակ շինություններից են մեկ կողմանի